

*Van
Spölleman
tot
Normaal*

Verslag van een onderzoek naar plattelandswaarden en
dorpscultuur in de Achterhoek

*De menselijke
maat
van de
Achterhoek*

2005

KNHM / Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij
VKK Gelderland / Vereniging Kleine Kernen Gelderland
Plattelandshuis Achterhoek-Liemers

Boven: buurtwinkel te Halle. Onder: volksfeest in Hummelo, 2003

De menselijke maat van de Achterhoek

Half mei 2005 draaide koningin Beatrix in het oosten van de provincie Groningen de kraan open voor het laten vollopen van de Blauwe Stad. Op die plek verandert acht vierkante kilometer afgegraven landbouwgrond in een groot recreatiemeer met aan de boorden zo'n 1500 luxe villa's. Dit project moet de relatief arme regio in het noordoosten een nieuwe impuls geven. In diezelfde week doet CDA-kamerlid Jan Mastwijk in diverse media een oproep om boeren meer bewegingsruimte te geven: 'Agrariërs zouden bij wet beschermd moeten worden tegen stedelingen die op het platteland gaan wonen en klagen over lawaai of mestlucht. Het lijkt ons een goede manier om de leefbaarheid op het platteland in stand te houden.'¹⁾ Beide gebeurtenissen staan symbool voor ingrijpende veranderingen die in het landelijk gebied in Nederland momenteel plaatsvinden. Agrarische grond gaat terug naar de natuur, bebouwing ruikt op, er ontstaan allerlei ideeën over nieuwe dorpen voor mensen die landelijk willen wonen. Verder moet er ruimte komen voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water en vraagt de recreatiesector ruim baan voor het toerisme. Tegenwoordig lijkt het platteland vooral een 'consumptiefunctie' te moeten vervullen, een nieuwe rol als publieke belevingsruimte binnen een sterk verstedelijkte samenleving. Dat vraagt veel van de huidige bewoners, die soms het gevoel hebben aan de zijlijn te staan.

Het is opmerkelijk dat we nauwelijks weten hoe plattelandsbewoners tegen deze ontwikkelingen aankijken. Zo stelde de Raad voor het Landelijk Gebied in 2002²⁾ dat de afgelopen decennia voorrang is gegeven aan ruimtelijke, economische en ecologische kanten van het platteland. Naar de sociaal-culturele dimensie is weinig studie gedaan. In feite gaat het over dorpscultuur en plattelandswaarden, het sociale bindweefsel van het landelijke gebied. Lange tijd bleef die binding op de achtergrond. Deze aspecten kwamen bijvoorbeeld in de reconstructiecommissies niet of nauwelijks aan de orde. En de gemeentelijke herindeling in de Achterhoek komt in eerste instantie voort uit het streven van de (hogere) overheid naar efficiëntieverhoging c.q. besparingen.

Ondanks de achterstand in kennis over sociale binding bloeit het gemeenschapsleven als uiting van een sterk wij-gevoel.³⁾ Geborgenheid,

'De ruimtelijke ordening bepaalt hoe Nederland ingedeeld wordt: vierkantjes, streepjes, groene en rode zones. Er wordt te weinig gekeken naar de sociaal-maatschappelijke structuur in de streek.'

Een dorpsplan heeft succes

Samen als bewoners praten en plannen maken voor de toekomst van je eigen dorp. Kortom, een antwoord op de vraag: welke kant willen we de komende jaren op? Dat vormt de basis van een dorpsplan.

Met een dorpsplan laten bewoners zien hoe zij de leefbaarheid in hun dorp in stand willen houden of verbeteren. Voor een breed gedragen dorpsvisie is het belangrijk dat zoveel mogelijk bewoners het eens zijn met de geschetste wensen in het dorpsplan. Dat betekent dat bij het ontwikkelen van het plan alle bewoners de kans krijgen om mee te denken. Daarbij gaat het om onderwerpen als verkeersveiligheid, woningbouw, werkgelegenheid, cultuur, toerisme en middenstand. Samen praten en denken over de eigen omgeving bevordert tevens het saamhorigheidsgevoel binnen een dorp.

Niet alleen bewoners in het dorp, maar ook het bedrijfsleven en organisaties als een lokale natuurvereniging of landbouworganisatie werken mee aan het dorpsplan. Voor een dorp en voor de dorpsbelangenorganisatie kan het dorpsplan gezien worden als een werkplan. Met het plan is het gemakkelijk om allerlei partijen die iets van plan zijn in het landelijk gebied te laten zien wat het dorp wil, of juist niet wil. Ook is het belangrijk dat de gemeente vanaf het begin bij het dorpsplan betrokken is. Op deze manier worden de wensen van de bewoners afgestemd op het beleid en de mogelijkheden van de gemeente.

Het is belangrijk dat het hele proces goed wordt begeleid. De Vereniging Kleine Kernen Gelderland biedt haar leden-dorpsbelangenorganisaties ondersteuning aan voor het opstellen van een dorpsplan en leidt hiervoor vrijwillige procesbegeleiders op.

Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met de Vereniging Kleine Kernen Gelderland: Telefonisch op 0314-631168 of via e-mail: info@vkk gelderland.nl

‘De Achterhoek wordt onthaastingscentrum voor allemaal jachtige mensen.’

‘Je moet het zoeken in de Achterhoekse maat.’

‘Als jongere moet je een loterij winnen, wil je hier kunnen wonen.’

gemoedelijkheid, gezelligheid en behulpzaamheid vormen vanouds immers belangrijke kenmerken van het leven op het platteland. Om die plattelandswaarden verder in kaart te brengen, is nader onderzoek nodig op lokaal en regionaal niveau. Het project ‘Van Spölleman tot Normaal’ zet hiertoe in de Achterhoek een eerste stap.

Wat Achterhoekers vinden

In het project is de nadruk gelegd op de sociaal-culturele plattelandswaarden. Deze waarden hangen samen met de manier waarop bewoners hun leefomgeving ervaren. Achterhoekers zijn bijvoorbeeld zeer te spreken over de natuur. Eigenlijk is er sprake van een groeiend bewustzijn over de voordelen van de eigen leefomgeving, mede ingegeven door toeristen die het afwisselende coulissenlandschap prijzen. Ook het steeds haastiger leven van de Achterhoekers draagt aan dit besef bij. ‘Vanaf de snelweg ben ik blij dat ik deze kant weer op kom; lekker de rust en ruimte.’ Er heerst een groot gevoel van veiligheid. ‘Kinderen kunnen hier nog gewoon op straat spelen.’

Tegelijkertijd speelt landbouw een grote rol in het landschap. ‘Koeien in de wei’ als kenmerk van de Achterhoek kwam tijdens de cafégesprekken vaak aan bod. Niet voor niets maken veel bewoners zich zorgen over het dalend aantal (kleine) boeren. Wie of wat komt ervoor in de plaats? Agro-toerisme (‘rustzoekers’) en economische activiteiten in vrijkomende agrarische gebouwen bieden kansen, maar de rust en ruimte mogen niet worden aangetast. De Achterhoekse maat moet worden aangehouden en dat is kleinschaligheid.

Kleinschaligheid

Voor Achterhoekers bepaalt kleinschaligheid in belangrijke mate de kwaliteit van de leefomgeving. Dat geldt ook voor de bedrijvigheid in de dorpen. Ze zien de kleinschalige bedrijven dan ook niet graag naar de groot opgezette industrieterreinen vertrekken. Natuurlijk kwam het afnemende voorzieningenniveau naar voren. De supermarkt wordt gemist, maar bewoners beseffen ook dat ze het voortbestaan van dergelijke voorzieningen voor een deel zelf in de hand hebben. Bestaande voorzieningen worden vaak zo goed mogelijk gecombineerd. Neem alleen al de vele functies die een lokaal dorpshuis vervult.

Mix van jong en oud

Een grotere bedreiging voor de leefbaarheid vormt de vergrijzing. Veel jongeren verhuizen noodgedwongen vanwege te hoge huizenprijzen en het tekort aan banen. ‘Grijs zit hier en jong trekt weg’, lijkt de slogan. Er moeten niet alleen betaalbare starterswoningen komen, maar ook sociale

Boven: Koninginnedagviering in Hummelo, 2003. Onder: optreden van 'Lazy' tijdens het paasvuur in Hummelo, 2004

'Er is altijd wel een moeder die de kinderen uit school opvangt als je onverhoopt niet op tijd bij de school bent.'

'Als iemand iets voorstelt is het vanzelfsprekend dat iedereen de schouders er onder zet. We regelen het zelf.'

woningbouw voor ouderen. Daarnaast pleiten de bewoners en met name de jongeren, voor nieuwe economische impulsen voor de werkgelegenheid. Als het kan, willen zij in hun geboortestreek blijven wonen en daar hun kinderen opvoeden. Jongeren die tijdens hun studie elders in Nederland in de weekenden 'thuiskomen' voor contacten met vrienden, ervaren de geborgenheid van de voor hen zo bekende dorpsgemeenschap. Naast het thuiskomen in sociale zin, is er ook een thuiskomen in de herkenbaarheid van het dorp. Het dorpsgezicht weerspiegelt de dorpsidentiteit.

Saamhorigheidsgevoel

Actief zijn met elkaar in dorpsverband, of binnen een vereniging, schept een band en creëert een wij-gevoel. Ontmoetingsplekken als school- en dorpsplein versterken de sociale binding. Het dorpsfeest is het hoogtepunt van het jaar en valt niet meer weg te denken. Achterhoekers zijn weliswaar geen Bourgondiërs, maar als ze feestvieren, doen ze het goed. De woorden 'ontmoeten', 'jong en oud', 'gezelligheid' en 'traditie' passen hier goed bij.

Bij het gevoel van saamhorigheid hoort ook de vanzelfsprekendheid van de groet. Mensen geven elkaar aandacht en helpen elkaar, waarbij men denkt in generaties. Binnen een dorp is niemand anoniem. Hoewel men veel op elkaar let, wordt de sociale controle voornamelijk als positief beschouwd. 'Je wordt gekend.' Bewoners zijn betrokken bij hun dorpsgenoten, wat weer stimulerend werkt voor daadwerkelijke zorg. Je voelt je nooit eenzaam in de Achterhoek. Dit 'omzien naar elkaar' leeft eveneens bij jongeren. 'Bij feesten is relatief weinig trammelant; het onderling corrigerend vermogen van jongeren is opvallend groot.'

Zelfredzaamheid

Dorpsfeesten, 'wij-gevoel' en jongeren die hun eigen vermaak organiseren: het verenigingsleven wordt gezien als smeermiddel van de lokale gemeenschap. Veel verenigingen bedruipen zichzelf financieel. Dat kan alleen door de inzet van de eigen bevolking. Deze zelfredzaamheid en het gevoel van samen-doen is terug te voeren op vroegere tijden. Kleine boeren in de Achterhoek hadden elkaar simpelweg nodig: er heerste gemeenschappelijke armoede. Naoberschap (burenhulp) was noodzakelijk en daarom een plicht. Tegenwoordig leeft het begrip 'Buurt' nog steeds. Een buurt is niet, een buurt maak je; sociale binding ontstaat alleen door actieve inzet van allen. Daarom is kennismaking met andere buurtbewoners zo belangrijk. In feite tonen mensen daarmee aan deel te willen uitmaken van de omgeving. Regels hiervoor zijn minder strikt en ook onduidelijker dan vroeger. De buurt heeft een nieuwe invulling gekregen, waarbij de sociale de economische drijfveren hebben vervangen. Toch heerst onder Achterhoekers het gevoel dat ze kunnen blijven rekenen op hulp van anderen.

Driek van de Vondervoort: 'Bestel maar als je het nodig hebt'

Driek van de Vondervoort is voorzitter van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen. Daarnaast is hij burgemeester van de Brabantse gemeente Boekel. Als burgemeester heeft hij al veel ervaring opgedaan met het teruggeven van verantwoordelijkheden aan bewoners, vooral in het dorp Venhorst, deel van de gemeente Boekel. Hij houdt een pleidooi voor het leggen van meer verantwoordelijkheden bij bewoners.

'De mensen is de afgelopen decennia de verantwoordelijkheid helemaal afgenomen, ze zijn niet meer gewend zelf verantwoordelijk te zijn, want de overheid die regelt het toch wel. Kijk, als hier in de gemeente Boekel iets gebeurde was het altijd de schuld van de gemeente. Als twee burens ruzie hadden was het de schuld van de gemeente. Als overheid traptten we daar nog in ook. We lieten er mediators op los, gingen misschien nog wat parkeerplaatsen verleggen, terwijl het gewoon een ordinaire burenruzie was. Nou, van die rol moeten we af.

Als inwoners de verantwoordelijkheid krijgen over hun eigen leefomgeving en ze zelf mogen bepalen hoe hun toekomst eruit ziet op allerlei terreinen zoals wonen, werken, infrastructuur en recreëren, blijkt dat zij met geweldige ideeën en concrete plannen komen. Die plannen passen bij hun eigen omgeving en identiteit, dus bij waar zij zich uiteindelijk wel bij voelen. Als ze dan een groenvoorzetting voor de deur hebben die ze zelf hebben verzonnen, zorgen ze er zelf wel voor dat het wordt bijgehouden. Dus kennis en kunde van wat mensen willen zit in de gemeenschap zelf en als gemeente schrijf je dat alleen op. Als er dan regels zijn die dat in de weg staan, moet je die proberen van tafel te krijgen.

Toen we hier in de gemeente voor de eerste keer uitlegden dat de men-

sen hun eigen toekomst konden bepalen, kregen we als eerste reacties, 'Ja maar hier weten we niets van,' of 'we worden het toch nooit eens met elkaar'. Toch kwamen ze er op de meeste fronten uit. Voor informele dorpsbaronnen hoef je niet bang te zijn. Ja, als je vroeger een rijke boer had die 'linksaf' zei, ging heel het dorp linksaf. Tegenwoordig zijn mensen mondig genoeg, zeker de jongeren pikken dat niet meer.

Als je als gemeentebestuur maar zorgt, dat je plannen die worden gemaakt ook uitvoert, krijg je jongeren wel mee. Bijvoorbeeld, het dorp Venhorst wilde een skateramp, nou dat ding kost 10 000 euro. Toen heeft het college gezegd: 'bestel maar als je het nodig hebt'. Dat betekent dat jongeren mogen meebeslissen. In Venhorst wilden ze als eerste huizen voor starters. De eerste tien staan er nu. Daar wonen jongeren die anders hadden moeten vertrekken. Eén van die jongelui is in het bestuur van de voetbalclub gaan zitten. Het zijn deze mensen die mede de kar gaan trekken in de dorpen. Dat geldt ook voor import. Dat zijn mensen die met een blij gezicht in jouw dorp komen wonen want ze hebben er zelf voor gekozen. Het is de taak van een dorpsbelangenvereniging zo iemand erbij te halen. Negen van de tien doet dan gewoon mee. Ik zie het als een verrijking voor het dorp.'

'Als je dezelfde taal spreekt, kan je geen ruzie krijgen.'

'Je moet beseffen dat je in een samenleving leeft.'

'Er zijn steeds minder vrijwilligers, maar het werk blijft.'

Dialect

Een streekproduct bij uitstek lijkt het dialect. Gek genoeg was dat tijdens de cafégesprekken nauwelijks onderwerp van discussie. Deelnemers hechten minder waarde aan het dialect dan verwacht en degenen die dat wel deden, gaven te kennen dat het Achterhoeks moeilijk in stand kan worden gehouden. Voordeel van dialect is de onderlinge gemoedelijkheid. Tegelijkertijd kunnen bewoners die het niet spreken (dat zijn niet alleen nieuwkomers) zich hierdoor buitengesloten voelen.

Veranderingen

Bewoners geven aan dat er veranderingen gaande zijn die bovengeschetste waarden van de Achterhoek beïnvloeden. Zij ervaren zeker niet alle veranderingen als negatief. Toch gaat veel ten koste van de eigenheid van de Achterhoekse waarden en dat baart hen zorgen.

Saamhorigheid onder druk

De Achterhoeker leeft in buurt en dorp. De lokale omgeving is van oudsher zijn basis. De grens van bekend terrein stopt niet bij het volgende dorp, omdat men voor werk en sociale contacten niet meer afhankelijk is van de directe omgeving. Bovendien veranderen dorpen zelf van karakter. Achterhoekers vrezen dat de identiteit van hun dorp onder druk komt te staan als gevolg van de gemeentelijke herindeling. Bewoners worden drukker en hebben er minder tijd voor om dingen samen te ondernemen. Bovendien zorgt de groei van het aantal vrijetijdsmogelijkheden voor minder ontmoetingen in het dorp. 'Mensen hebben steeds meer te doen.' Ook is de sociaal bindende kracht van de kerk afgenomen.

Minder vrijwilligers

De Achterhoek blijft niet gevrijwaard van individualisme. Het verenigingsleven heeft steeds meer moeite om vrijwilligers te krijgen. Mensen willen liever niet te lang gebonden zijn. Deze houding staat haaks op de langdurige verplichting die hoort bij een bestuursfunctie van een vereniging. Het gevolg is dat er steeds meer werk op minder schouders neerkomt. 'Daarnaast zit men steeds in dezelfde vijver te vissen.'

Toenemende regelgeving

Zij die zich inzetten voor een vereniging, voelen zich tegengewerkt door allerlei regels. Het wordt steeds moeilijker om aan alle eisen en voorschriften te voldoen. 'Voor het aanvragen van een vergunning of subsidie moet je zo goed als een professional zijn.' Dat is frustrerend. De verantwoordelijkheid drukt zwaar op de schouders van de vereniging, reden waarom in enkele gemeenten bijvoorbeeld minder paasvuren zijn georganiseerd: 'Wie durft die verantwoordelijkheid nog te nemen?'

Boven: kinderoptocht te Drempt, 2004. Onder: volksfeest te Hummelo, 2003

*'Ik word gedoopt,
maar ik hoor er nooit
helemaal bij.'*

Import

De migratie van nieuwe bewoners naar de Achterhoek houdt de gemeeden flink bezig. De gewenning aan elkaar kost tijd, maar vooral nieuwkomers dienen zich aan te passen. Sterker, door het ontbreken van een gezamenlijke voorgeschiedenis worden zij nooit echte Achterhoekers. Naast het verwijt dat import geen gevoel heeft bij het dorp, wordt ook het positieve van hun komst erkend. Deze 'buitenlanders' beschikken soms over kwaliteiten die een gemeenschap juist ten goede kunnen komen. Toch zijn veel Achterhoekers bang dat als er te veel nieuwe bewoners in een dorp komen, de dorpscultuur en het streekeigene dreigen te verdwijnen.

Bedreigingen en kansen

Kortom, het gevoel 'wij zijn een dorp' komt onder druk te staan. Het wordt stiller. Ook groeit er een zakelijke afstand tussen Achterhoekers en andere instanties. Even naar de wethouder stappen is er niet meer bij. Paradoxaal genoeg leiden deze ontwikkelingen tot een groter zelfbewustzijn om zelf actie te ondernemen. Zelfs de cafégesprekken in het kader van dit onderzoek hebben daaraan bijgedragen, menen veel bewoners. De gemeentelijke herindelingen bieden kansen om de sociaal-culturele waarden op de politieke agenda te zetten. Steeds meer initiatieven komen van de grond waardoor de typische Achterhoekse waarden en dorpscultuur behouden blijven.

*'Het is niet moeilijk
om vernieuwend te zijn,
maar wel om te vernieuwen
met behoud van
het goede.'*

Wat te doen

De interviews en cafégesprekken hebben een rijk beeld van de Achterhoekers opgeleverd. Vanzelfsprekend is niet iedereen het met elkaar eens, zeker niet waar het om de toekomst gaat. Toch kan een redelijk coherent beeld worden geschetst van de waarden die de bewoners koesteren.

Op de vraag naar de waardering van de Achterhoek, gaven velen als antwoord de mooie omgeving, de rust en de afwezigheid van grote infrastructuur. Maar na doorpraten kwam vrijwel iedereen toch uit bij de prettige en veilige gedachte van de buurt, het dorp waar mensen elkaar kennen en waar niemand hoeft te vereenzamen. Kleinschaligheid oftewel de menselijke maat. Dat betekent concreet: het weten dat je bij elkaar hoort, het besef dat als het er op aan komt niemand in de steek wordt gelaten en het besef dat mensen veel kunnen bereiken als ze samen de schouders eronder zetten. De achterliggende waarden, saamhorigheid en zelfredzaamheid, worden zowel door oude als jonge Achterhoekers zeer gewaardeerd. Ze staan echter onder druk. Enerzijds veranderen mensen zelf, anderzijds veranderen de kaders waarbinnen mensen functioneren. Die kaders vloei-

Bijgaand artikel is (ingekort) overgenomen uit de Meppeler Courant

15-06-2005

Welke keet wordt Keet van het Jaar?

Wethouder Diny Laarman-Hemstede maakt op maandag 20 juni bekend welke keet 'Keet van het jaar' wordt. Plaats van handeling is de Burgerzaal van het gemeentehuis in Dalfsen. De ketencampagne werd in november 2004 geïntroduceerd door Keetman, een veredelde superman die de campagneboodschap uitdroeg namens de gemeente Dalfsen. Deze boodschap hield in dat het gemeentebestuur van Dalfsen geen bezwaren heeft tegen keten, zolang het maar veilig gebeurt, het geen overlast geeft in de buurt en er geen sprake is van illegale bouwwerken of illegale cafés. Gedurende de campagneperiode werden jongeren en hun ouders/verzorgers onder meer via de gemeentelijke website, de lokale en regionale media, posters in openbare gebouwen en flyers bewust gemaakt van het belang om 'veilig te keten'. Er werden tips en adviezen gegeven ter verbetering van de veiligheid in de keet en ook kon de jeugd zijn keet opgeven voor een gratis veiligheidscheck door de jongerenwerkers.

Landelijke media

De campagne kreeg in maart zelfs landelijke bekendheid, nadat de Stichting Alcohol Preventie een rapport uitbracht over drinkgedrag en

veiligheid in keten. De Dalfser aanpak viel op door zijn geheel eigen benaderingswijze van de ketencultuur. Uitgangspunt van de campagne was van meet af aan dat keten horen bij de jongerencultuur op het platteland en dat er op zich niets op tegen is dat jongeren elkaar ontmoeten in keten. Vanuit diverse delen van het land, tot en met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan toe, werd Dalfsen benaderd voor informatie over de opzet van de campagne.

Wedstrijd

Jongeren met een eigen keet, die zich tijdens de campagne opgaven voor een gratis veiligheidscheck van hun keet, dongen ook direct mee met de wedstrijd 'Keet van het Jaar'. Uiteindelijk gaven drie keten zich op: 't Boetie in Nieuwleusen, 't Krot in Lemelerveld en de Dorpskeet in Dalfsen. Welke groep de competitie gaat winnen, blijft nog even geheim tot 20 juni, maar wel kan al gezegd worden dat het een nek-aan-nekrace is. De groepen hebben tijdens de campagne al hard gewerkt aan het verbeteren van de veiligheid van hun keet!!

en voort uit economische en technologische ontwikkelingen in het algemeen en uit het handelen van de gemeentelijke overheid in het bijzonder – als uitvoerder van beleid dat is vastgesteld door provincie, rijk en Brussel.

Nu valt aan algemene ontwikkelingen weinig te doen. Ook een groot deel van regelgeving en beleid is van hogerhand bepaald. Toch zijn er mogelijkheden. Het is de kunst als bewoner en als overheid de aanwezige speelruimte te gebruiken om de waarden die zo worden gekoesterd overeind te houden. Ze zouden benut kunnen worden voor een zo prettig mogelijke leefomgeving. Wat dat betreft hebben overheid en bewoners hetzelfde doel voor ogen. Uit de gesprekken blijkt echter dat de relatie tussen beide deuken heeft opgelopen. Hieronder geven we, geïnspireerd door de discussies tijdens de cafégesprekken, mogelijke oplossingsrichtingen, die als inspiratie kunnen dienen voor gemeenten, dorpsbelangenorganisaties en andere vrijwilligersgroepen.

Overheid en bewoner hebben ieder hun eigen taal en belevingswereld

Neem het organiseren van een dorpsfeest. De organisatoren moeten vrijwilligers optrommelen, een programma opzetten, medebewoners warm maken voor de grote dag, etc. Binnen de gemeente wordt dit feest vertaald in wettelijke kaders, procedures, budgetten, vergunningen, veiligheid, scheiding van verantwoordelijkheden tussen afdelingen. Hoe brengen we deze twee werelden tot elkaar? Een idee is de bewoner wegwijs te maken in de taal en belevingswereld van de overheid, bijvoorbeeld door informatieavonden voor geïnteresseerden en cursussen voor vrijwilligers. Een andere mogelijkheid is de gemeente dichter bij de belevingswereld van de bewoner te brengen. Misschien kan een ambtenaar een keer meelopen in de organisatie van een dorpsfeest, of geven de gezamenlijke belangenorganisaties een voorlichtingsavond voor gemeenteambtenaren. Over en weer begrip kweken voor elkaar lukt alleen als mensen met eigen ogen zien wat er speelt.

Afstand tussen bewoner en overheid wordt groter

De menselijke maat is voor Achterhoekers de belangrijkste waarde. Daar hoort bij dat de gemeente een gezicht heeft. In het gemeentehuis werken mensen die gemakkelijk te benaderen zijn voor kleine en grote zaken die zich in de dagelijkse omgeving voordoen. Door de herindeling dreigt die toegankelijkheid minder te worden. Een aantal gemeenten heeft inmiddels contactpersonen voor kernen benoemd, waardoor de gemeente een 'menselijk' gezicht blijft houden. Ervaringen hiermee in andere provincies zijn positief. Dorpen zijn ook te spreken over bijvoorbeeld een conciërge die ad-hoc kleine onderhouds- en reparatiewerkzaamheden in de openbare ruimte uitvoert.

Al spelen de dorpsbelangenorganisaties een positieve rol in het verkleinen van de afstand tussen bewoner en overheid, bovengenoemde zaken

'Laten we elkaar beter begrijpen vanuit welk vertrekpunt we komen en welke verantwoordelijkheden we zoal hebben.'

'Je moet het bij de mensen houden.'

Boven: een 'Abraham' in de voortuin. Onder: vogelschieten te Hummelo (beide foto's uit archief Staring Instituut)

'Ik krijg af en toe een staart van het veiligheidssyndroom. Het boort zoveel initiatieven de grond in. Het is werkelijk een bedreiging voor ontwikkeling. Er moet meer nadruk komen op het risicodragend vermogen van de samenleving. En daar ligt dan ook veel verantwoordelijkheid bij de burger.'

'Het verenigingsleven in het dorp loopt terug, maar de volleybalvereniging groeit omdat mensen deze sport in recreatieve sfeer kunnen beoefenen zonder verplichting van wekelijks spelen en trainen voor sport in wedstrijdverband.'

blijken op politiek niveau toch lastiger te regelen. Het dualisme biedt wellicht goede kansen. De gemeenteraad kan zich toeleggen op het samen met bewoners ontwikkelen van hoofdlijnen voor beleid. Hiervoor zijn goede methoden beschikbaar, waarvan het cafégesprek een voorbeeld is. De bewoner krijgt geen inspraak maar 'medespraak'. Dat verhoogt de kans dat bewoners verantwoordelijkheid nemen voor het mede-creëren van hun eigen omgeving. Bij de bewoners van de Achterhoek zit veel ongebruikte kennis. Voordat de gemeente iets op papier zet, zou zij aan de bewoners kunnen vragen: 'Wat willen jullie?'

Regelgeving beperkt zelfinitiatief van bewoners

Bewoners klagen over regels die het opstarten van initiatieven danig frustreren. De gemeente heeft echter niet altijd de vrije hand in het bepalen van de regels. Toch zijn er mogelijkheden. De gemeente kan bijvoorbeeld in de vergunning doelen opnemen, in plaats van middelen voorschrijven. Initiatiefnemers zoeken vervolgens met de hulp van een ambtenaar naar mogelijkheden om die doelen te bereiken. Bij lastiger vraagstukken zouden zij samen kunnen zoeken naar wegen om, op termijn, bepaalde wensen toch te realiseren. Een voorbeeld waar dat tot stand kwam is Meddo. In dit dorp werd splitsing van boerderijen voor bewoning door meerdere gezinnen mogelijk, dankzij een stevige lobby van een groepje bewoners. Een ander voorbeeld is Casteren, een dorp in Brabant, waar op initiatief van de gemeente betaalbare huizen voor starters werden gebouwd. Met andere woorden: als er geen ruimte is voor bepaalde initiatieven, maar deze toch zeer belangrijk worden geacht, is het soms nodig én mogelijk dat gemeente en bewoners deze ruimte creëren.

Het aantal vrijwilligers neemt af

Vrijwilligersinzet is de belangrijkste steunpilaar voor de saamhorigheid en zelfredzaamheid van de Achterhoek. De persoonlijke inzet maakt de Achterhoek een plek waar veel mensen zich thuisvoelen en waar de kwaliteit van leven hoog is. Een bestuursfunctie bij een vereniging vraagt echter inzet voor een langere periode. En het organiseren van een evenement brengt steeds meer verantwoordelijkheden met zich mee. Voor het structurele bestuurswerk zijn alternatieven voorhanden. Zo is tijdens de cafégesprekken gesproken over het invullen van deeltaken in plaats van functies. Dit past beter bij de moderne samenleving. Vrijwilligerswerk gaat steeds meer richting ad-hoc basis met een specifiek doel. Verenigingen en gemeenten moeten hier op inspelen, bijvoorbeeld door afspraken te maken over de ondersteuning van projecten in plaats van de ondersteuning van een vereniging in het algemeen. Hierdoor wordt het ondersteunen van vrijwilligers ook bereikbaar voor bewoners die zich tijdelijk hebben verbonden rond een bepaald onderwerp. Daarnaast zouden verenigingen bepaalde taken kunnen bundelen, zodat

Christine Stigter: *‘Zelf bepalen wanneer de tent sluit’*

Christine Stigter is onder andere oud-gedeputeerde van de provincie Gelderland en oud-burgemeester van Winterswijk. Zij is dus gepokt en gemazeld in de Gelderse en Achterhoekse politiek. Zij gaf haar visie op wat er moet gebeuren om de zo belangrijke Achterhoekse waarden zelfredzaamheid en saamhorigheid vitaal te houden. Als oud-bestuurder richtte zij haar pijlen vooral op de gemeente.

‘Als gemeente moet je niet meer alles zelf willen doen. De samenleving is erg geëmancipeerd en er zit veel kennis. Mensen willen graag meedenken over hun eigen leefomgeving en hebben daar ook opvattingen over. Als gemeenteraadslid is het gewoon erg leuk om daar gebruik van te maken. Je maakt beleid samen met de mensen. Je bent op deze manier ook meer verzekerd van de uitvoering. Die hangt namelijk meestal meer van anderen af dan de gemeente. Toch is er vaak de angst bij de gemeente dat de mensen dingen gaan zeggen die niet passen binnen de gestelde kaders. Die zegt dan: ‘Ja, maar als we het de mensen vragen gaan de doelstellingen met betrekking tot natuur en landschap of milieu niet door!’ Je zult echter zien dat die doelstellingen vanzelf boven komen drijven, zeker als je er met bewoners over in gesprek gaat. Het is een lang proces en je moet de mensen dat ook uitleggen, maar de uitvoering gaat er wel op vooruit. En dat dan je bestemmingsplan anders tot stand komt, veelkleuriger wordt omdat iedere kern zijn eigen inbreng heeft, wat is daar op tegen? Toen ik als burgemeester voor de eerste keer het volksfeest in iedere kern afging, was ik helemaal verbaasd wat ik zag. In iedere kern was het feest anders; qua programma, qua geur en kleur; werkelijk helemaal anders. Hartstikke logisch natuurlijk, want

iedere kern is anders. Als dat zo is, waarom mag dat dan niet terug komen in de zorg of in de ruimtelijke ordening? Natuurlijk, er wordt voor een gemeente heel wat door hogere overheden bepaald en dat geeft spanning. Maar we zijn toch niet hulpeloos! Als je het ergens niet mee eens bent, ga je naar Den Haag of speel je het via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten! Als het gaat om de uitgifte van een vergunning kan je soms ook volstaan met een doelvoorschrift in plaats van met het voorschrijven van het middel. Je kunt bijvoorbeeld in plaats van een precieze eis te geven voor de vloer die onder het paasvuur moet komen te liggen, alleen de eis voorleggen dat er geen verontreinigingen in de bodem mogen komen. De mensen kunnen dan zelf naar een oplossing zoeken. Je kunt ook met de mensen overleggen, vragen stellen hoe zij bepaalde onderwerpen, bijvoorbeeld veiligheid, aan willen pakken. De oplossingen leg je uiteindelijk wel vast. Alleen, de vergunning ontstaat niet vanuit een ivoren toren maar is het resultaat van een proces waarin je elkaar vragen stelt. Veel regels met betrekking tot evenementen kan je ook net zo goed aan het buurtschap overlaten. De mensen in zo’n buurtschap kunnen bijvoorbeeld best samen uitmaken wanneer een tent sluit. Waarom moet de gemeente dat doen, dat kunnen ze toch best zelf?’

ze minder vrijwilligers nodig hebben of in staat zijn een professional in te schakelen. Te denken valt aan de financiële of de ledenadministratie, of het gebouwen-, veld- en/of materiaalbeheer.

Als het gaat om vrijwilligers voor het organiseren van evenementen, geldt een simpele wetmatigheid: hoe meer eisen worden gesteld, hoe leger de vijver van kandidaten waaruit kan worden gevist. Wat nodig is: schroef de eisen terug (minder vergunningenwerk en minder verantwoordelijkheden) of biedt ondersteuning aan. Dat laatste is mogelijk via een ‘vrijwilligerskoepel’ of via de gemeente die zelf de vergunningen invult (iedereen doet waar hij het beste in is). En wie wil niet eens in het zonnetje worden gezet als ‘de vrijwilliger van het jaar’?

‘Buurten in de bebouwde kom weten goed wat ze met groenstroken van gemeenten willen. Laat die buurten dat dan zelf doen en geef ze niet alleen inspraak.’

Verdeling van verantwoordelijkheden tussen gemeente en bewoners

De verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid en bewoner komt nu vooral tot stand via het verlenen van een vergunning. Het nadeel hiervan is dat de verantwoordelijkheid bijna automatisch bij de gemeentelijke overheid óf bij de organiserende partij wordt gelegd. Hierdoor komen gemeente en vrijwilligersorganisatie tegenover elkaar te staan. Een andere manier om met vergunningen om te gaan, is de vergunning als gemeente en vrijwilligersorganisatie samen te beheren, dus te streven naar een gedeelde verantwoordelijkheid. Daarnaast zou de vergunning voor een langere periode moeten gelden, bijvoorbeeld voor een periode van vier jaar.

We kunnen zelfs verder gaan. Op een gegeven moment kunnen vergunningen worden vervangen door afspraken en de organiserende vereniging vervangen door de dorpsgemeenschap als geheel. Gemeente en een overkoepelende dorpsorganisatie zouden een samenwerkingsovereenkomst kunnen opstellen waarin de verantwoordelijkheden zijn beschreven ten aanzien van allerhande zaken die spelen in het dorp. Op deze wijze kan de gemeente veel overlaten aan het dorp. Inwoners uit het dorp zullen na vaststelling van de overeenkomst niet meer bij de gemeente ‘klagen’ over het dorpsfeest, maar gaan naar de overkoepelende dorpsorganisatie die de problemen zelf oplost. Zou het niet kunnen zijn dat de kans dat een inwoner klaagt sowieso kleiner is, omdat bewoners zelf de beslissingen nemen? Draagvlak voor initiatieven is dan essentieel; mensen worden betrokken bij wat in het dorp wordt georganiseerd. Een vergunning voor bijvoorbeeld een paasvuur is dan niet langer nodig. De organisatoren van het paasvuur moeten duidelijk aangeven dat ieder op eigen verantwoordelijkheid het paasvuurterrein betreedt.

In deze nieuwe situatie hoeft de gemeente niet alles dicht te timmeren met regelgeving, om niet aansprakelijk te worden gesteld voor het gedrag van individuele bewoners. Essentieel voor de voorgestelde verandering is dat de verantwoordelijkheid voor eigen gedrag weer bij de bewoner komt te liggen. Het zal duidelijk zijn dat een dergelijke situatie in de praktijk moet

Boven: Oranjeveest in Barlo (archief Staring Instituut). Onder: Zwarte Cross te Halle, 2004

‘Wij hebben de nieuwe burens uitgenodigd voor een rondleiding op ons melkveebedrijf en gewoon dingen uitgelegd. Zo neem je een stukje onwetendheid weg.’

‘Het begint ermee heel hard Achterhoek te roepen.’

groeien. Maar juist de Achterhoek, waar bewoners zelfredzaamheid sterk waarderen en waar we kunnen bogen op veel potentie aan lokale kennis, is bij uitstek een regio om hiermee te experimenteren.

Naast het bovenstaande willen we nog twee andere onderwerpen aanroeren.

De grote toestroom van niet-Achterhoekers

Er zijn geen aanwijzingen dat de migratie van mensen naar de Achterhoek in de komende periode zal verminderen. Integendeel, verschillende studies wijzen uit dat de toestroom door de toenemende vergrijzing juist groter zal worden. Dit zal ongetwijfeld veranderingen met zich meebrengen. Mogelijk komt de veelgeprezen saamhorigheid nog verder onder druk te staan. Toch hebben Achterhoekers de veranderingen voor een deel zelf in de hand. Men is namelijk trots op de typische waarden van de Achterhoek, maar schroomt deze uit te dragen. Dat is eigenlijk jammer, want buitenstaanders nemen de gebruiken en omgangsvormen, die gegrondvest zijn op deze waarden, niet als vanzelfsprekend over, zeker als ze gewend zijn aan een mondiger stadsomgeving. In de cafégesprekken werd gewezen op het nut dat de inzet van nieuwkomers voor bewonersinitiatieven kan hebben (‘ze kunnen goed zeggen waar het op staat, dat is soms wel handig’).

Kortom, de streek laat met haar afwachtende houding een groot potentieel aan vaardigheden onbenut die kunnen worden ingezet voor het vrijwilligerswerk. Nieuwkomers informeren en bij het dorpsleven betrekken is dan ook van groot belang. De indruk bestaat dat de aandacht sterk gericht is op nieuwkomers die niet willen ‘integreren’ en alleen maar voor de rust en de ruimte komen. Deze houding gaat voorbij aan het feit dat verschillende nieuwkomers zeer uiteenlopende motieven hebben om naar de Achterhoek te verhuizen. Slechts een klein deel keert zich bewust van de dorpsgemeenschap af. Het gros heeft wel degelijk affiniteit met het wonen in een kleine kern. Het is dus niet altijd zo dat mensen onwillig zijn, maar het is soms wel nodig een nieuwkomer ‘bij de hand te nemen’ om hem of haar snel tot de dynamische (en soms sociaal gesloten) kern van het dorp te laten doordringen.

Vrijwilligerswerk als kostenpost

Vrijwilligerswerk staat op de gemeentelijke begroting alleen geboekt als kostenpost. Men ziet over het hoofd dat vrijwilligerswerk veel werk en geld bespaart. Dat deel ontbreekt op de begroting. Wanneer de opbrengsten ook worden weergegeven, gaat de besluitvorming er misschien wel heel anders uitzien. Het gaat dan vooral over de afweging tussen ondersteuning van vrijwilligersinitiatieven en andere gemeentelijke taken/uitgaven. Neem bijvoorbeeld mantelzorg, vrijwillige kinderopvang, het beheren van een buurthuis, maar ook activiteiten die de sociale cohesie in een buurt

Cursus voor inwoners Gemeente Lingewaard bevordert burgerzin

Hoe steekt de raad in elkaar? Wat heb ik als burger aan de algemene wet bestuursrecht? Hoe zit het met de gemeentelijke belastingen; waar betaal je eigenlijk voor en wat krijg je er voor terug? Zomaar een aantal vragen dat behandeld gaat worden in de cursus 'Gemeente voor Burgers' in Lingewaard.

De eerste cursus werd dit voorjaar gegeven. De leden van de wijkplatforms fungeerden als proefpersoon. De proef bleek geslaagd. Met een rapportcijfer van gemiddeld 7,7 kwam de cursus goed uit de bus. Eind september gaat de tweede cursus van start. De cursus behelst zes woensdagavonden in Huissen en Bemmelen. Tijdens die avonden wordt de gemeente van verschillende kanten bekeken: als organisatie, vanuit de wet, als winkel, als planvormer, als link met de bewoners en als geveer en nemer. Medewerkers van de gemeente geven een toelichting op basis van hun eigen werk.

De cursus is vooral interessant voor burgers die op een of andere manier al betrokken zijn bij de gemeente.

Te denken valt aan vrijwilligers die actief zijn bij een (sport)vereniging, welzijnsinstelling of stichting of bij een van de wijkplatforms.

Deelname aan de cursus is gratis.

De capaciteit is echter beperkt.

Per cursus kunnen achttien personen deelnemen. Dankzij de kleine groep heeft de cursus een interactief

karakter. Per jaar worden twee cursussen gegeven.

<http://www.lingewaard.nl/actueel/nieuwsarchief/nieuws335.htm>.

Geplaatst 20 juni 2005

'Als het gaat over het benutten van denkkracht in je bevolking, dan moet je dat niet als een bedreiging zien, maar dan moet je kansen creëren.'

versterken. Deze activiteiten genereren veel opbrengsten, soms omdat ze professionele inzet overbodig maken en soms omdat ze kosten in de toekomst vermijden. Immers, lokale vrijwilligers weten het beste wat in een buurt speelt en wat de behoeften zijn. Het gevolg is een efficiënter gebruik van middelen met meer effectiviteit. Bovendien zijn mensen altijd zuiniger op een plek die men zelf met trots tot stand heeft gebracht. Ook dat scheelt uiteindelijk flink in de kosten.

Tot slot: werken aan vertrouwen

Met 'vrijwilligers als kostenpost' komt de relatie tussen gemeente en bewoner opnieuw om de hoek kijken. Want als de bewoner prima in staat is (mede) vorm te geven aan zijn eigen leefomgeving, dan hoeft de gemeente niet overal meer het voortouw te nemen. Dit vereist een gemeente die verandert van een aanbodgestuurde naar een vraaggerichte organisatie. Het vereist óók een bewoner die niet langer meent dat de gemeente het wel regelt, maar met mede-bewoners zelf het initiatief neemt. Het gevolg hiervan zou een beleidsdifferentiatie kunnen zijn tussen kernen binnen één gemeente. Dit beleid biedt kernen uiteindelijk veel meer kansen om beter aan te sluiten bij hun eigen behoeften, waarmee ze hun eigen identiteit versterken.

Vertrouwen tussen de gemeente (de professionals op allerlei gebied) en de bewoner (betrokken vrijwilligers) is de sleutel. De suggesties en voorbeelden in deze publicatie zijn daartoe een eerste aanzet. Als het lukt die vertrouwensband zodanig te smeden dat de gemeente steeds meer kan optreden als een dienstverlenende organisatie voor een actieve bewoner, een naover, dan heeft de Achterhoek een duurzaam instrument in handen waarmee de saamhorigheid en zelfredzaamheid optimaal worden beloond en veiliggesteld voor de toekomst.

Noten

- 1) J. Mastwijk, weblog van 9 tot 13 mei 2005, www.janmastwijk.nl, CDA wil 'plattelandswonen' invoeren.
- 2) Raad voor het Landelijk Gebied, Voor boeren, bewoners en buitenlui. Advies over de betekenis van sociaal-culturele ontwikkelingen voor het landelijk gebied. Amersfoort: RLG, 2002. Zie ook www.rlg.nl.
- 3) zie o.a. WRR, Vertrouwen in de buurt. Den Haag/Amsterdam: AUP, 2005. Rapport te downloaden vanaf www.wrr.nl.

Boven: Hoog-Keppel, jaarlijkse rommelmarkt . Onder: meeting van de Oldtimerclub Keppel te Hoog-Keppel

Wat is een cafégesprek?

In de cafégesprekken, informele bijeenkomsten met koffie, bier en een wijntje, hebben we met Achterhoekers gesproken over plattelandswaarden. Er zijn cafégesprekken gehouden in Hoog-Keppel, Keijenborg en Zelhem (gemeente Bronckhorst), Haarlo en Beltrum (gemeente Berkelland), Sinderen, Varsselder-Veldhunen en Varsseveld (gemeente Oude IJsselstreek). Op alle avonden was de opkomst bijzonder goed en was er een bont gezelschap aanwezig van oorspronkelijke bewoners, nieuwkomers, ouderen en jongeren. Omdat deze laatste groep niet altijd sterk vertegenwoordigd was, is er een keetgesprek gehouden met een vriendengroep uit Vragender (gemeente Groenlo-Lichtenvoorde).

De basis van elk cafégesprek vormde de eigen verhalen van de aanwezigen. De centrale vraag kwam op het volgende neer: waarom wonen jullie hier zo graag? Als inleiding mocht elke bewoner een Ansichtkaart uitkiezen, waarvan zij of hij dacht dat die het beste hun gevoel van het dorp vertolkte. Op tafel lagen verschillende Ansichtkaarten; van kunstkaarten tot een kaart met een tekst als 'Bel me even, ik heb je zolang niet gezien'. Elke keer weer was het verassend om te horen wat voor uitleg een ieder hierbij gaf. Door deze Ansichtkaartmethode kwam iedereen aan bod met een eigen inbreng. Daarna konden bewoners door middel van memoblaadjes de sterke en zwakke kanten van hun dorp aangeven en de bedreigingen en kansen voor de toekomst.

Vanuit deze wirwar van memoblaadjes, is doorgepraat over mogelijke oplossingen voor het behouden van sterke punten en kansen, voor het omzetten van zwakke in sterke punten en van bedreigingen in kansen. De meningen verschilden af en toe wat tot interessante discussies leidde.

Het waren boeiende en geslaagde avonden, waarbij niet alleen de werkgroep met een goed gevoel en boordevol waardevolle informatie naar huis ging. De bewoners zelf waren ook zeer enthousiast. Samen praten over het eigen dorp werkt stimulerend voor nieuwe activiteiten. Ook maakte het de aanwezigen (nog eens) bewust van de waarden van hun eigen leefomgeving en de eigen verantwoordelijkheid die ze daarvoor dragen.

Een wedstrijd met jezelf houden en nog een prijs winnen ook! Dat kan. KNHM organiseert iedere twee jaar de leefbaarheids-wedstrijd 'Kern met Pit' waar meer dan 150 groepen aan mee doen. Schrijft een groep burgers zich in en behalen zij het zichzelf gestelde doel, dan komen ze in aanmerking voor de prijs: eer, aandacht en een geldbedrag. Een duwtje in de rug om de ideeën tot uitvoering te brengen. Hierbij twee voorbeelden uit de Achterhoek.

Kern met pit: Een steuntje in de rug voor bewonersinitiatieven

Boerderijsplitsing: de aanhouder wint

Leegstaande boerderijen mogen van de overheid in niet meer dan twee woningen worden gesplitst. Veel te beperkt, vond Algemeen Meddo's Belang.

De woningen zijn na tweedeling vaak nog steeds niet betaalbaar en zeker niet voor jonge gezinnen. Verdeling van een boerderij in meer dan twee woningen zou de leefbaarheid vergroten. Het bestuur van Algemeen Meddo's Belang diende bij de provincie een verzoek in tot ruimere splitsing van boerderijen. Ondertussen bleef de groep haar visie op leegstand uitdragen. Ze stond aan de wieg van de werkgroep Pilot Boerderijsplitsing Meddo, waarin zowel gemeente en provincie als Algemeen Meddo's Belang zaten.

Na acht maanden onderzoek werd een inhoudelijk sterk rapport aan de provincie overhandigd. Het resultaat was verbluffend. In februari 2003 nam de provincie het voorstel tot verruiming van boerderijsplitsing aan.

Zie ook: www.initiatiefzoektnemer.nl

Antoniuskapel: iedereen in actie

In het dorp Sinderen staat de oude Antoniuskapel met daarachter een sterk verwilderde adellijke begraafplaats. De Vereniging voor het Sinderens Belang wilde het terrein

rond de kapel een flinke opknappbeurt geven. Vanwege de historische waarde van het terrein moest de groep zorgvuldig te werk gaan. Samen met een aantal archeologen gingen de vrijwilligers op zoek naar de adellijke grafkelders. Ze vonden er zes, elk met een apart gewelf. De werkgroep kon beginnen met het opknappen. Daarbij kreeg ze hulp van zeer veel vrijwilligers, die bijna alles zelf deden. Ze zaagden de overvloedige bomen om en ruimden het terrein op. Een bedrijf in de buurt bood aan de grond te egaliseren. Op de grafkelder werd een natuurstenen rand aangebracht. Ten slotte legden de vrijwilligers een pad om de adellijke begraafplaats heen, omzoomd met een beukenhaag. Schoolkinderen plantten nog eens honderd struiken en een herinneringsboom. De basisschool besloot het terrein rond de kapel te adopteren. Een keer per jaar gaan de leerlingen een dag helpen met opknappen.

Colofon

© 2005 / Deze publicatie werd uitgegeven door de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij (KNHM), de Vereniging Kleine Kernen, Gelderland (VKK Gelderland) en het Plattelandshuis Achterhoek-Liemers in het kader van het project 'Van Spölleman tot Normaal'.

Werkgroep /

Erik Arkesteijn (KNHM),
Rianne Boenink (VKK Gelderland),
Albert Bos (KNHM afdeling Gelderland),
Renze Brouwer (Plattelandshuis),
Lotte Greeve (Plattelandshuis),
Henny Dokter,
Peter van Heek (VKK Gelderland),
Jan Hoitink,
Tjirk van der Ziel

Tekstredactie /

Noudi Spönhoff

Foto's /

Rita van Biesbergen,
Jan Gal
Loek Kemming,
Theo Kock,
Harold Pelgrom
Hannus Taken,

Ontwerp /

Loek Kemming,
Vormgeversassociatie, Hoog-Keppel

Druk /

Drukkerij Loor, Varsseveld

Dit project zou niet mogelijk zijn geweest zonder de enthousiaste medewerking van de geïnterviewden en de deelnemers aan de cafégesprekken, allen inwoners van de Achterhoek met hart voor de streek.